

siromašna poezija

Boško Ivković: SEV, Autor i Književna za jedinicu Novog Sada, 1985.
 Slobodan Bilkić: SRKANJE, Književna za jedinicu Novog Sada, 1986.
 Dušan Radak: STADIJUM KAŠIKE, Književna zajednica Kikinde, 1987.

zoran đerić

KAKO DA ČITAMO poeziju danas, zapitajmo se sa Cvetanom Todorovom? Kao projekciju (koga, čega?), kao komentar (koga ili šta?) ili nešto slično. Nije sve jedno kakav ćemo stav prema tekstu zauzeti: reduktivan ili instrumentalistički, ili suprotan, odnosno komplementaran. Hoćemo li se baviti poetikom (proizvodima fiktivnog mehanizma), ili čitanjem (stavljanjem u kontekst svakog elementa teksta), interpretacijom ili opisom poetskih knjiga koje su pred nama?

KAKO DA ČITAMO, kad »moderност više ne postoji«, kako tvrdi Žan Bodrijar, a »sve je aktuelno. I sve je retro«? Da li da na poeziju gledamo kao na učinak nostalgijske, učinak ogledala, uime anonimnih interesa, ili da i dalje, po inferencijskom, podrazumevamo pod poezijom i ono što je tek puki zbir (bez)ličnih apstrakcija, eksploracija sopstvene praznine i odraz literarnih nemoći?

KAKO DA ČITAMO, u senci saznanja da delo nema nameran karakter i da ne upućuje na egzemplarne situacije, nego da prikazuje male dogadaje vezane za individualni senzibilitet (Bonito Oliva)? Kako razlikovati namerno nehomogeno poetske rezultate, intencione konvencionalnosti, od stvarne smetenosti? Jesu li stihovi naša tri pesnika pod okriljem ironije ili su plod mentaliteta, fiksacije i manije?

Pri čitanju, primećuje Bernd Wagner, dolazi do prerade na tri nivoa: dekonstrukciju, semantičko-sintaktičke prerade i inferencijskih procesa. Ovaj poslednji (za mene) naročito je značajan i najvažniji. Inferencija je povezivanje teksta sa već postojećim znanjem i spoznajnim interesima, pri čemu se »mesta praznina i nedredenosti pune vlastitim interpretacijama«.

Jasno je, prepostavljam, da čitanje nije nikad pasivno doživljavanje, već da je potrebno puno napora i stvarnog angažovanja da bi se izvesno delo pročitalo. Zato, još jednom, ističem neophodnost inferencijskog procesa kojim se »nadilazi tekst i stvara kreativni moment procesa recepcije« (B. Wagner). Jer, čitati danas kao što je napisano, a ne imati u vidu kako i šta je napisano, nedovoljno je. Književnost je, ipak nešto više!

*

Ovaj uvod, s predumišljajem, nije samo retorsko poigravanje, on je, uz nedoumicu, najavio i glavne osobine novih poetskih knjiga Boška Ivkovića, Slobodana Bilkića i Dušana Radaka. Ključ takvog čitanja je i naslovna sintagma: SIROMAŠNA POEZIJA. U pitanju je, dakle, osiromašavanje poetskog govora na nekoliko načina: redukcija na banalno kod Boška Ivkovića; Smeteno, besmisleno nizanje stihova — asocijacija kod Slobodana Bilkića i iscrpljivanje u jezičko-ironijskim igrami kod Dušana Radaka.

Svesni nedovoljnosti njihovih volicija i prvi i drugi i treći u podnaslove svojih

knjiga stavljuju dodatne, uslovno poetičke odrednice: svakodnevne siromašne pesme — ispod naslova SEV Boška Ivkovića: ljubavne i drugačije pjesme — ispod naslova SRKANJE Slobodana Bilkića i antipozija — ispod naslova STADIJUM KAŠIKE Dušana Radaka. Tim kao da hoće da kažu: sic volo, sic jubeo, tj. da umesno svih razloga važi jedino njihova volja. Njihova poezija je, znači, pojedinačni akt volje i mi, hteli-ne hteli, moramo da je prihvativimo takvu kakvu je i nikako drukčije.

Poigramo se, još malo, ovim latinskim, odnosno voljnim glagolom i primećimo da su naši pesnici na taj način postali teorijsko-kritički volontari. Oni služe književnosti dobrovoljno, računajući da će jednog dana moći i da se koriste. Za sada im je dovoljno voluminost i obećanje kojim su ih zaveli voluntaristi. Bitno svojstvo poetske duše jest volja, ali i intelekt, kao i nešto što izmiče svakoj definiciji, svakom objašnjenju.

Likovnim prilozima (grafikama Milana Stanojeva — Ivković, a kolažima Popa D. Durdeva — Bilkić) nastaje da obogate svoje knjige, jer očigledno je da im za to nisu dovoljne samo pesme. Radak računa na šarm druge vrste: »ovo je prvo, neprošireno, nedopunjeno i skraćeno izdanje rukopisa antipoeme Stadijum kašike«, stoji u napomeni. Kako da tumačimo ovakvo njihovo nastojanje: kao pokušaj prevazilaženja vidljivih protivrečnosti, kompromisa, principa dopadanja ili slično?

Lepe stvari svakako su nam potrebne, ali, kad je reč o knjiženim vrednostima treba voditi računa da uz ambalažu ide i estetski sadržaj. Ivković i Bilkić, za pretpostaviti je, išli su na utilitaristički efekat. Zahvaljujući preplatnicima, povjerenicima u sakupljanju prenumeracije, komšijama i prijateljima, dodatnom honoraru i maksimalnom otkupu od SIZ-a kulture Vojvodine i drugim faktorima, Ivković je to, verovatno, pošlo za rukom. Radak sa svojim broširanim, krajnjem neuglednim izdanjima nije mogao na to ni posmisli. Njemu je, čini se, jedino bilo važno objavljivanje antipoeme za koji, po svemu sudeći, izdavači nisu imali velikog interesa. Ali, manimo se tih supozicija i vratimo se onom što nam je primarno — pokušaju da se razreši dilema: poezija ili surrogat.

Kao što nam nije sve jedno hoćemo li piti kafu ili cigaru, hoćemo li mazati margarin mesto butera tako ne bi smeli biti ravnodušni prema poeziji koja po vrednosti i valjanosti mnogo zaostaje za poetskim supstancijalitetom, za trajnim, suštinskim literarnim delima. Da i ne posmislimo na poredeša sa književnim uzočirima i omiljenim piscima iz naše lektire, nego samo na komparaciju sa nekim delima iz savremene poetske produkcije. Postavimo sebi kratkovidne ciljeve, pa se zagledajmo u ta dela, u uslovno rečeno, vojvodanskom ili još bliže novosadskom kontekstu. Naši pesnici nisu suvereni ni na tako ograničenom prostoru.

Voleo bih da revociram ovako teške

reči, ali iz stihova koje su nam prepustili na čitanje i divljenje ne uspevam, ma koliko se trudio, da sagledam njihovu stvarnu stvarlačku potentnost.

AUTOBIOGRAFSKA

ja sam svoja
sopstvena
lošija mogućnost

Boško Ivković

SNIMAK 80.008 PLUĆA

biti muško krvavo i bijesno
biti žensko podatno i tjesno

biti ono što nikada ne možeš biti
biti sve jer te nikada više i neće biti

Slobodan Bilkić

ŽIVOTNO PRAVILO OPTGBBK

1.

ako se zoveš
otegni papke
tamo gde budeš
bacio kašiku
(otegni papke
tamo gde budeš
bacio kašiku
sa dva b g p i k)
i ako si rođen oko 1955
i ako si poreklom
persijanac
i ako si

pred najezdom muhamedanaca

pobegao u armeniju

i ako je 658

otrovan tvoj poslednji

persijski predak

i ako si

kradom došao u grčku

da bi stigao u pomeraniju

i ako si

u pomeraniji ostao

oko 150 godina

i ako si

u pomeraniji ost

ok 150 god

(to sam već rekao)

(i to sam rekao)

Dušan Radak

Uzmimo ova tri primera kao stvaralačko vjeruju, poetičke programe naznačene u najkraćim crtama. Možda i nisu pravi reprezentanti njihovog pevanja, ako se ono i sa tako malo elemenata da naslutiti. Reč je o antipoetiskoj idiomatici, radikalno depaetetizovanom, konkretističkom, ironičko-kritičkom govoru, odnosu o osećanju egzistencijskog čemera — kako je to, recenzirajući Ivkovićevu knjigu, primetio Slavko Gordić. Unekoliko adaptirano ovo mišljenje proširio sam i na druga dva pesnika jer, bez obzira na različitost postupaka, poetski učinci ova tri pesnika su vrlo slični.

Pesme Boška Ivkovića najčešće su dosetke, ali i rezultati nostalgijske. Odmah se nameću dva pitanja: kakve dosetke i nostalgijske za koga ili čim? Tu i tamo uspeli vicevi, pošalice i duhovito poentiranje. Tuga za rodni krajem (Stapar, Sombor), čežnja za nekadašnjim prijatnostima, podsećanje na drage ljudе i simpatične dogodovštine. Sve to je, naravno, redukovano, svedeno na jedan, za pesnika tipičan slučaj, iz koga se izvlači pouka. Čak i kada komentariše dnevno-političke situacije, nastojeći da bude u svom vremenu, aktuelan, tj. angažovan pesnik, bliže je to

intencionalnoj konvencionalnosti i simulaciji savremenosti, nego istinskom sačestovanju.

Ivkov (koristićemo se njegovim stihovima) *bunca, ispoveda, sapće svoje snemoćalo pipkanje, poneke retke umivajući, poneke musajući spirajući*; usudi se da ponešto zucne, pa se ugrize za jezik.

Njegove pesme (gle poetičkog osmosvećenja): *ljudaju se / tihu u sebi / tužno nemušto / čoravo glede / rodene mu / najrodenije mu mu mu mu / nenapisane pesme*.

Treba li dodati još nešto toj knjižici od 130 stranica? Oduzeti joj se može (a da ništa ne izgubi) dobra polovina.

Najneubedljiviji i najsmušeniji od sve trojice je Slobodan Bilkić. Doslednost u simetričnom (grozdastom) nizanju stihova bez ikavog smisla, prosto je zadivljujuća. Kod njega, ne samo da ne dolazi do iskliznica značenja, nego se ista i ne uspostavljuju. Teško da može biti reči o ironiji, o namereno nehomogenim rezultatima, pre se, u ovom slučaju, radi o smetenosti. Svi Bilkićevi pokušaji inverzije iz metaforične u metonimičnu poziciju (način na koji se upostavlja ironijski pomak) neuspeli su.

Pogledajmo samo naslove njegovih pesama: volovsko oko u novinskom oglasu, nekoliko sramota u tetrapaku od sirove kože, medvedi lete na jug, jutro u slijepom crijevu, oprani pejzaži na redovitoj izložbi ljepote i ostali, koji, uglavnom, nemaju nikakve veze sa stihovima koje imenuju.

Mislim da ne treba komentar ni sledećim stihovima, sjajno rimovanim: *češanje noći u samoći; možda će čelava sreća tada biti pametna i veća; u nama će trulo voće ako nam se hoće; i besramno moje iz mene života dah, da napokon budem krah . . .*

Takva pronicljivost, invencija i duhovitost (uz erotsku vrcavost koja izbjiga iz *ljubavnih pesama*) rasprostire se na stotinu stranica Bilkićevog SRKANJA (molum slovosлагаča i korektora da paze i ne zamene prvo slovo ovog naslova, zbog mogućih banalnih asocijacija).

Knjiga Dušana Radaka je skraćeno, nažalost, osakačeno izdanje antipoeme STADIJUM KAŠIKE. Osim delova iz poeme, u knjizi se nalaze i tri pesme: *Najviše volim vodu, De Euridika i Topce kret.* I ova knjiga je epitom dugogodišnje i iscrpljujuće jezičke igre, način na koji Radak razumeva kako tradiciju tako i sredinu u kojoj živi, pokušavajući ne da ih imiti, već da ih parodira:

čim im se učinilo
da nisam žensko
dali su mi ime
d
očev otac zvao se
herbert — cezar
majčin
isak — polonije
a ja lepo
d
pa to nema nigde
ulažem protest kume
uzviknuo je jedan svetski rodak,
no
nije
bilo
spasa
d
zbunjeno je rekla majka
d
ponovio je otac
tako je moja sudbina zapečaćena

a da me o njoj
niko nije pitao
ja sam naime želeo
da se zovem
napravio
euridika
(iz pesme *De Euridika*)

Radaku je ovo treća knjiga koja je, kao i prethodne dve (ŠLJUNAK, 1979. I SAMSA, 1984) sva zaokupljena malim dogadajima vezanim za pesnikov senzibilitet. Neznatne promene, formalne a ne suštinske, samo potvrđuju opredeljenje za jednom iznadenu pesničku sredstva i postupke. Ona su mu se nametnula kao eksplicitni kvalitet i zato ih se Radak ni na trenutak ne odriče.

Ne pristajanje na neku novu, nepoznatu igru, u strahu da ne izmakne dosadanji (poznati) oslonac, podjednako je riskantno jer postojeća može lako da prede u dosadu, da postane nezanimljiva.

Preterana su ta ponavljanja (u najmanju ruku monotona) dok ne dode do očekivanog obrtu, tako da i efekti koji se na taj način želete postići ublaženi a ponekad i nedovoljan alibi za tako duge (sastavljene od stereotipa) nizova.

*

Na kraju ovih aporija, umesto rezimea, evo jedne vrlo prigodne rečenice Radomana Kordića: »*Iskušenja koja banalnost nameće i odviše su bila velika da bi mogla biti prevladana*«.

mladi pjesnici-hiperprodukcija ili zlatno doba?

saša radonjić

U proteklih pet, šest godina, na vojvodanskoj književnoj sceni, pojavilo se tridesetak novih pjesnika, mahom rođenih nakon 1960. god. Po mnogima, upravo ovaj period je, kao ni jedan dosada, bio označen izuzetnim koeficijetom »otvorenosti«, kako časopisa tako izdavačkih kuća. I doista, vjerovatno je to bilo, i jeste vrijeme iziskivanja relativno malog napora od autora koji svoje prve tekstove želi staviti pred sud javnosti. No, postavlja se pitanje, da li je povećan broj promovisanih pjesničkih imena u ovom periodu nastao kao objektivna posljedica povećanog interesovanja za »poetsko slovo« uopšte, i shodno tome boljoj artikulaciji prvih pjesničkih glasova, ili je pak riječ o hiperprodukciji kao posljedici sticanja okolnosti druge vrste? Nije potrebno mnogo promišljanja da bi se uvidjela tačnost ovog potonjeg. Pokušajmo rekonstruisati praznike ovakve situacije.

Od avangarde 70-ih godina do danas, izuzetno dinamično, smjenjivale su se poetike različitih fizičnosti. Sve su bile kratkog datha i nijedna nije dočakala svoje »prirodno« utihnuće. Ono što ih je izbacilo na površinu — imperativ inovacije — prisiliće ih da svoje pozicije prije vremena i okončanja evolutivnog procesa ustupi dolazećim. Naravno da se rezultati naloglih mutacija poetičkih obrazaca, nisu mogli uvijek i pravovremeno uklopiti u uspostavljene podeoke aksioških sita autore jednog poetičkog fona, kad... preko noći, sve je već u obzoru istrošenog, pročitanog.

I to vrijeme izgubljen korak bitno je uslovio sve kasnije aritmične kretnje. Od 1982. godine sve jasnije se nazire doba u kome je »dozvoljeno svel.« Što samo po sebi ne mora imati negativne konotacije, no u našim prilikama odsustvo dominantne poetičke intonacije, (orientirana) i uspostavljanje nemoguće odredivog konglomerata će za logičnu posledicu imati otežanu percepciju.

U takvoj situaciji kritika sa jedne strane, (iz sasvim smislenih pobuda) insistira na hermeneutičkim premisama bez eksplicitnog vrijednosnog suda. Sa

druge pak strane, insistirajući i dalje upravo na vrednovanju ona je pohabala attribute tipa: značajan, talentovan, izuzetan, samosvojan i njihove antipode, do one mjere kad oni potpuno gube težinu. Između ova dva ekstrema stvoreno je tlo iz koga svaka poetska klica može da nikne i (uz uporište iz dalje ili bliže prošlosti) nade teorijsko utemeljenje. Tako se banalnosti prve vrste katkad odjevaju u ruho stražilovske linije poezije, stupnid i nadasne dosadni poluprojekti predstavljaju njegovanje tradicije konceptuale, svaka jezička vratolomija je eksperiment vrijedan pažnje, krajnje sumnjuive arhitektonike stihova su rješenja u službi semantizacije konstrukcije, a ako autor nije vičan gore navedenom lako će se naći u vodama epigonskog konkretizma. (naravno ne u svim slučajevima). Sticanju poetičkog legitimeta, lakše no ikad, bitan doprinos daju površne i netačne interpretacije inače rastezljivog termina postmodernizam.

To bi bile tek nekolike naznake hao-sa koji se »teorijski utemeljuje« u okvirima »mlade« vojvodanske poezije, pisane srpsko-hrvatskom jeziku.

Shodno skiciranoj situaciji, može se lako zaključiti da urednici i uredništva sa mnogo više opreza i nesigurnosti isčitavaju rukopise novih pjesnika, i sa mnogo manje otpora ih puštaju u štampu. Pred njihovim redakcijskim stolovima su nerjetko autori koji jednom nogom gaze rubovima romantizma, drugom po neosimboličkom glibu, negdje u dubini svog poetskog bića su klasicisti a beru plodove sa nadrealističkog drveta, vjerujući u bitnike kao u bogove. »Ko se tu još može snaći. Možda će ovaj ili onaj već sutra biti rodonačelnik nekog novog-starog izma ili bar pravi postmodernista. »A, nedostatak postojanjih kriterijuma prvo dovodi do uspavljanja mehanizma autocenzure a kasnije, kod nekih autora do skribomanstva. I tako, mladi pjesnici danas, više no ikada »liče na skakovce — sve ih je više i neuništivi su.« I upravo zbog toga, usudujem se reći da su ove zamlade pisce tobož najbolje godine, ne samo najgore nego i pogubne. Odredivanju njihovih vrijednosnih i poetičkih kordinata se prilazi rijetko i sa minimumom odgovornos-